

**STANDARD FORSIDE
TIL
EKSAMENSOPGAVER**

Udfyldes af den/de studerende

Prøvens form (sæt kryds):	Projekt	Synopsis	Portfolio	Speciale	Skriftlig Hjemmeopgave X
---------------------------	---------	----------	-----------	----------	---------------------------------------

Uddannelsens navn	Dansk, Sidefag (BA)		
Semester	6. semester		
Prøvens navn (i studieordningen)	Litterær tekstanalyse og litteraturhistorie II (Literary Text Analysis and Literary History II), Prøve 7		
Navn(e) og fødselsdato(er)	Navn	Studienummer	Fødselsdato (Ikke CPR-nummer – kun 6 cifre: dd/mm/åå)
	Majbritt Christine Severin	20123424	250393
Afleveringsdato	12. juni 2015		
Projekttitel/Synopsistitel/Speciale-titel	-		
I henhold til studieordningen må opgaven i alt maks. fylde antal tegn	6 sider à 2400 anslag, dvs. 14.400 anslag		
Den afleverede opgave fylder (antal tegn med mellemrum i den afleverede opgave) (indholdfortegnelse, litteraturliste og bilag medregnes ikke)*	5,99 side à 2400 anslag, dvs. 14.389 anslag		
Vejleder (projekt/synopsis/speciale)	-		
<p>Jeg/vi bekræfter hermed, at dette er mit/vores originale arbejde, og at jeg/vi alene er ansvarlig(e) for indholdet. Alle anvendte referencer er tydeligt anført. Jeg/Vi er informeret om, at plagiering ikke er lovligt og medfører sanktioner.</p> <p>Regler om disciplinære foranstaltninger over for studerende ved Aalborg Universitet (plagiatregler): http://plagiat.aau.dk/GetAsset.action?contentId=4117331&assetId=4117338</p> <p>Dato og underskrift – 12. juni 2015: _____</p>			

- Vær opmærksom på, at opgaven ikke er afleveringsberettiget, hvis den overskrider det maksimale antal tegn, som er angivet i studieordningens prøvebeskrivelse. Du/I har dermed brugt et eksamensforsøg.

Opgave 1: B. Borchsenius: "En Situation" (1884)

Jeg vil i denne opgave foretage en analyse og fortolkning af B. Borchsenius' novelle "En Situation" fra novellesamlingen *Situationer* (1884)¹. Indledningsvis vil jeg inddrage novelleteorien med henblik på at bestemme tekstens genre. Derpå vil jeg, med afsæt i novelleteoriens kompositionsbegreber, undersøge, hvordan novellen er opbygget. Da styrkeforholdet mellem fremstillingsformerne divergerer i novellens enkeltafsnit, vil jeg som det tredje punkt behandle udsigelsesforholdene. På baggrund af disse fokusområder vil jeg – som sidste del af analysen – komme ind på novellens stil og tematik. Den centrale tematik i novellen er kvindens position i det patriarkalske samfund. Den bygget op om modsætningsforholdet mellem Karens modvillige accept af ægteskabet med kandidat Holm og hendes – i øvrigt – frigjorte tankevirksomhed og kontrol over mænd. Ud fra analysen vil jeg til sidst søge at indplacere novellen i sin litteraturhistoriske kontekst, det moderne gennembrud og impressionismen.

Ud fra den gængse forståelse af *noveller* som: "korte prosafiktioner" (Klujeff, 2002, s. 7) er Borchsenius' tekst en novelle pga. dens længde og fiktive karakter. Denne definition er dog ikke teoretisk tilfredsstillende, da den ikke giver noget bud på, hvad det særegne ved en novelle er i forhold til andre genrebetegnelser som fx en *skitse* eller *short story*. If. M. Klujeff peger flere forskere på, at novellegenren har nogle særlige indre kvaliteter. Der er givet en hel række bud på, hvad disse kvaliteter kan være. Ofte genkommende elementer er dog, at novellen rummer et relativt afgrænset handlingsforløb centreret om én begivenhed, har et begrænset persongalleri (ibid., s. 7-10) og beskæftiger sig med: "konflikten mellem individ og samfund" (ibid., s. 9).

"En Situation" har en række indre kvaliteter tilfælles med novellegenren – i hvert fald efter teksten har "zoomet ind" på den konkrete situation, der er i fokus i teksten (s. 98-104). Denne situation indeholder primært tre karakterer: Karen, kandidat Holm og Bloch. I starten af situationen indgår adskillige andre karakterer i forbindelse med afslutningen på det selskab, som de har været til, men de optræder snarere kollektivt end individuelt, som det fx ses af formuleringen: "et Kor af Stemmer" (s. 98, l. 8). Desuden er deres funktion kun at danne ramme om den centrale handling, hvorfor man godt kan forsvare at tale om et begrænset persongalleri. Teksten

---

¹ Når jeg henviser til novellen (Borchsenius, 1884a) i opgaven, angiver jeg blot sidetal og linjenummer.

er endvidere centreret om én begivenhed, nemlig trekantsdramaet mellem Holm, Bloch og Karen der munder ud i, at Holm fortrænger Bloch og får Karen. Endelig beskæftiger den sig med det konfliktfyldte forhold mellem Karens ønsker som individ og samfundets forventninger til hende om at gifte sig. På den baggrund kan teksten siges at tilhøre novellegenren.

A. Hejlsted opererer, inden for novelleteorien, med begrebsparret *determinations-* og *tolkningspunkt* til at beskrive en teksts komposition. *Determinationspunktet* i en novelle betegner: ”den hændelse [...] som betinger udvælgelsen af de øvrige begivenheder” (Hejlsted, 2007, s. 171). Den indtræffer relativt sent i novellen i forbindelse med, at Bloch forlader Karen og Holm. Herefter minder Holm Karen om, at hun engang har bebudet, at hun kun vil ægte Holm eller Bloch, men at det ikke er hende muligt at vælge (s. 104, l. 1-15). Med Bloch ryddet af vejen har Karen ikke andet valg end at indvilge i at gifte sig med Holm (s. 104, l. 18-19). Denne hændelse er således helt central for det efterfølgende handlingsforløb. I *tolkningspunktet*, der afspejler novellens tilværelsestolkning, finder novellen sit hvile (Hejlsted, 2007, s. 171). Det fremkommer mest tydeligt i den sidste linje: ”Bloch var jo borte” (s. 104, l. 31). Citatet kan læses som Karens *dækkede tanke*: Hun accepterer modvilligt ægteskabet, fordi hun ikke har andet valg. Således kan novellens tilværelsestolkning siges at være, at selv stærke kvinder som Karen bliver undertrykt af det patriarkalske samfunds normer om, at kvinder skal gifte sig.

I forlængelse heraf kan novellens komposition overordnet indeles i tre afsnit. Det første afsnit består af indledningen (s. 97), hvor læseren introduceres til en række situationer i bybilledet. I det næste afsnit ”zoomes ind” på den konkrete situation, der er i fokus i novellen, nemlig trekantsdramaet mellem Karen, Holm og Bloch på vej hjem fra selskabet. Afsnittet munder ud, at Bloch forlader Karen og Holm permanent (s. 98-102, l. 8). Karen og Holm er alene i tekstens tredje afsnit, hvor det lykkes Holm at få Karen til at acceptere et ægteskab (s. 102, l. 9-s. 104). Denne inddeling understøttes af, at styrkeforholdet mellem fremstillingsformerne er vidt forskelligt i de tre afsnit. I det første afsnit er *beskrivelse* og *beretning* fremtrædende, hvilket hænger sammen med, at dets funktion er at præsentere novellens miljø. *Direkte tale* er den fremherskende fremstillingsform i det andet afsnit, da det har til formål at udfolde konflikten mellem de tre hovedkarakterer for læseren. I tredje afsnit bliver der fortsat brugt megen direkte tale, men det suppleres af *dækket tanke* fra Karen, da hun er usikker på, hvordan hun skal håndtere Holms frieri. Der er således også i novellens komposition en bevægelse fra *ydre* skildringer af personer og miljø til, at der gives et indblik i Karens *indre* tanker.

Denne bevægelse ind i Karens sind indikerer, at hun er novellens primære hovedperson til trods for, at fortællerinstansen også enkelte steder har indblik i Holms tanker, fx: ”Og han saa’ ind i det Ansigt [...] som han elskede saa høit” (s. 100, l. 13-14). Det er dog mere perifert, og novellens interesse kredser tydeligvis om karakteren Karen. If. G. Genette bør man skelne mellem: ”hvem der *taler*, og hvem der *ser*” (Larsen, 2013, s. 58) i beskrivelsen af fx en novelles fortælleforhold. I ”En Situation” er den talende en *heterodiegetisk fortæller*, som ikke indgår i det fiktive univers (ibid., s. 57). Novellens synsvinkel må siges at være *nulfokalisering*, idet karaktererne som nævnt både skildres ude- og indefra. Desuden har fortælleren adgang til både Karen og Holms indre. Dog er der elementer af den *indre fokalisering* sidst i novellen, hvor situationen primært ses fra Karens perspektiv (ibid., s. 59), fx: ”en knugende Tvivl greb hende” (s. 104, l. 23-24).

Fortælleren er relativt anonym i store dele af novellen, idet ordet, især i andet og tredje afsnit, er givet til karaktererne selv via direkte tale eller dækket tanke. Det har den effekt, at fremstillingen kommer til at fremstå lidt kaotisk, fordi man af og til kan være i tvivl om, hvem der taler (se fx s. 98, l. 1-7). Dette er if. S. Larsen kendetegnende for en *scenisk* fremstillingsmåde, hvor fortælleren placerer læseren som observatør midt i situationens kaos på øjenhøjde med novellens karakterer (Larsen, 1995, s. 139). Denne kaotiske fremtoning understøttes af den direkte tale, hvor karaktererne ofte taler i ufuldstændige sætninger og afbryder sig selv midt i en tankestrøm (se fx s. 100, l. 2-5).

Første afsnit afviger dog fra billedet af fortælleren som anonym, idet fortælleren her flere gange træder eksplicit frem via fortællerkommentarer eller brug af ironi. Fx bemærker fortælleren: ”En eller anden stakkels Tøs” (s. 97, l. 8). Eksemplet indeholder mere end blot en ydre skildring af pigen, da adjektivet ”stakkels” indikerer, at fortælleren har ondt af hende, hvilket er en normativ vurdering. Modsat bruger fortælleren ironi i skildringen af det bedre borgerskab: ”Nogle fine Herrer [...] diskuterede Dagens Spørgsmaal, som om Landets Skæbne beroede paa dem” (s. 97, l. 13-15). I citatet ironiserer fortælleren over herrernes selvhøjtidelighed, idet de overvurderer betydningen af deres diskussioner. Denne ironi optræder også, da en af herrerne går ind i en lygtepæl og opfordrer de andre til at følge eksemplet i stedet for at erkende sin fejl (s. 97, l. 18-26). Fortællerens sympati ligger således hos de dårligst stillede.

To fremherskende stilistiske virkemidler i novellen er *besjælingen* og *synekdoxen*. Besjælingen bliver kun benyttet i starten i forbindelse med præsentationen af bymiljøet, hvor gaslygterne tillægges menneskelige egenskaber, fx: ”[Lygten] saa’ endnu mere gnaven ud ved denne

Forstyrrelse" (s. 97, l. 12). Lygten tillægges her menneskets følelser. Dette er i øvrigt det eneste brud med realismen i novellen. Synekdoken bruges flere steder i novellen, hvor en del repræsenterer helheden (Jørgensen, 1999, s. 80), fx: "De store Øine saa' hél forvildede op paa ham" (s. 103, l. 22). Ved at anvende delen (øjnene) frem for helheden (Karen) til at beskrive Karens reaktion på Holms frieri fremstår reaktionen mere følelsesladet, fordi øjnene ofte bruges til at aflæse menneskets følelser. Et tredje stiltræk er brugen af trykstreger, kursiv og tankestreger til at angive stemmeføringen, hvilket understreger den ufiltrerede, kaotiske realisme, som læseren præsenteres for (se fx s. 100, l. 28-36).

Ud fra ovenstående analysepunkter synes novellens hovedtematik at være kvindens undertrykte position i det patriarkalske samfund med hovedpersonen Karen som eksempel. Tematikken bygger på et modsætningsforhold mellem Karens modvillige accept af ægteskabet med Holm og hendes karakters i øvrigt frigjorte og egenrådige væsen (s. 103-104). Karen er ombejlet af mænd (s. 103, l. 23-25), og hun opfatter normalt sig selv som den dominerende part i forholdet til Holm: "hun [kunde] jo gøre med ham, hvad hun vilde, – det var saa morsomt!" (s. 103, l. 27-28). I forlængelse heraf skildrer hun Holm som en mand med en svag vilje, idet der ikke er nogle grænser for, hvad han vil gøre for hende (s. 103, l. 9-13). I den konkrete situation er de to karakterers roller dog byttet om. Holm forlanger viljefast, at hun svarer på frieriet, mens Karen tøver og ikke ved, hvordan hun skal reagere (s. 102-104). Hun reflekterer dog stadig fornuftigt over omstændighederne og ender med at indvilge (s. 103, l. 29-35 & s. 104, l. 21-31). Således ender hun med at indfri det patriarkalske samfunds normer for unge kvinder til trods for, at hun tidligere har stillet spørgsmålstegn ved, om hun overhovedet ville giftes (s. 104, l. 4-5).

Som person var Borchsenius, der oprindeligt var skuespiller, formentlig stærkt påvirket af strømningerne i litteraturen i forbindelse med det moderne gennembrud i 1870'erne. Hun var fx gift med litteraturkritiker O. Borchsenius, der var en af det moderne gennembruds mænd (Dahlerup, 1983, s. 499; Busk-Jensen, 2009a, s. 131). Dette kommer til udtryk i såvel novellens tema som stil. G. Brandes udtrykte kritik af samtidens danske litteratur ved en forelæsningsrække på Københavns Universitet i 1871 om det 19. århundredes litteratur, hvilket markerede startskuddet for det moderne gennembrud (Busk-Jensen, 2009b, s. 15). If. Brandes var dansk litteratur for virkelighedsfjern, idet den stadig hang fast i romantikken (Brandes, 1872). Brandes' ideal var en realistisk dansk litteratur, der satte virkelighedens: "Problemer under Debat" (ibid.). Kvindens rolle blev i den forbindelse et centralt tema i litteraturen (Busk-Jensen, 2009b,

s. 25 & 50-58). I 1880'erne blev emnet igen taget op, denne gang af en række kvindelige forfattere (ibid., s. 58).

Borchsenius' novelle skal ses i lyset af denne litteraturhistoriske kontekst, idet den netop tematiserer kvindens undertrykte position i det patriarkalske samfund. Stilistisk er novellen inspireret af den *impressionistiske* skrivestil, som H. Bang var hovedeksponent for i Danmark. Impressionisme betyder meget sigende synsindtryk, idet den rummer et ideal om objektiv gengivelse af virkeligheden som fotografiet (ibid., s. 27-28; Busk-Jensen, 2009c, s. 208-210). Dette manifesterer sig i novellen ved den overvejende anonyme fortæller, der overlader ordet til karaktererne via direkte tale og dækket tanke. Desuden placeres læseren, qua den sceniske fremstillingsmåde, midt i situationens kaos på øjenhøjde med karaktererne. Der er dog også brud med den impressionistiske stil i novellen, især i starten hvor fortælleren eksplicit udtrykker sin holdning til fx det bedre borgerskab vha. ironi. Her kan identificeres en interesse for sociale spørgsmål med fortælleren på de fattiges side. Den sociale indignation er normalt ikke så fremtrædende hos Bang (Busk-Jensen, 2009c, s. 208). Dog skal det indvendes, at den *sociale realisme* kun findes i bitemaer, og at stilen i den centrale handlingstråd er relativt gennemført impressionistisk. Ydermere er brugen af besjælinger i indledningen atypisk for perioden, der er en realistisk strømning. Det må anskues som et levn fra romantikken (Michelsen, 2008, s. 18-19).

At den impressionistiske skrivestil dominerer understøttes af, at novellen oprindeligt havde formuleringen: "Ude af Øie, ude af Sind!" (s. 97) som en form for overskrift (Borchsenius, 1884b). Det kan læses som en metatekstuel kommentar til teksten selv, da impressionismen netop kun beskæftiger sig med synsindtryk i øjeblikket. Samtidig leverer det en ironisk kommentar til indholdet: Karen indvilger i at ægte Holm, da Bloch er uden for syne, idet hun indfinder sig med omstændighederne (s. 104, l. 20-31).

Det kan konkluderes, at den centrale tematik i novellen er kvindens undertrykte position i det patriarkalske samfund. Tematikken er bygget op om modsætningsforholdet mellem Karens accept af ægteskabet med Holm trods sin modvilje og Karens frigjorte, selvstændige væsen. At novellens interesse primært kredser om Karen understøttes af kompositionens bevægelse fra ydre skildringer af personer og miljø til, at læseren indvies i Karens indre. Selvom fortælleren er heterodiegetisk med nulfokalisering, er der således tendenser til indre fokalisering fra Karens synsvinkel sidst i novellen. Bortset fra i indledningen er fortælleren relativt anonym, da ordet overlades til karaktererne. Det er kendetegnende for den sceniske fremstillingsmåde, hvor læseren er på øjenhøjde med karaktererne. Den understøttes af novellens stil som fx brugen af

kursiv til at markere stemmeføring. Novellen indplacerer sig litteraturhistorisk i det moderne gennembrud, idet den – bortset fra besjælingerne – er realistisk og behandler spørgsmålet om kvindens rolle. Skrivestilen er hovedsageligt impressionistisk, men der er også elementer af socialrealismen om end mere perifert.

Litteraturliste

- **Borchsenius, Betty** (1884a): ”En Situation” fra novellesamlingen *Situationer* i: Pil Dahlerup (red.) (1984): *Gennembrudsnoveller af danske kvindelige forfattere 1870-1900*, København: Gyldendal.
- **Borchsenius, Betty** (1884b): *Situationer*. Genudgivet som E-bog af Arne Herløv Petersen i 2015.
- **Brandes, Georg** (1872): *Hovedstrømninger i det 19de Aarhundredes Litteratur*. Senest lokaliseret den 11. juni 2015: <http://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/georg-brandes-om-hovedstroemninger-i-1800-tallets-litteratur-1871/>
- **Busk-Jensen, Lise** (2009a): ”Litteraturens politisering”, s. 129-146 i: Klaus P. Mortensen & May Schack (red.) (2009): *Dansk litteraturs historie – Bind 3: 1870-1920*, København: Nordisk Forlag A/S.
- **Busk-Jensen, Lise** (2009b): ”1870-1920”, s. 15-83 i: Klaus P. Mortensen & May Schack (red.) (2009): *Dansk litteraturs historie – Bind 3: 1870-1920*, København: Nordisk Forlag A/S.
- **Busk-Jensen, Lise** (2009c): ”Storbyen, det moderne livs scene – Herman Bang”, s. 188-218 i: Klaus P. Mortensen & May Schack (red.) (2009): *Dansk litteraturs historie – Bind 3: 1870-1920*, København: Nordisk Forlag A/S.
- **Dahlerup, Pil** (1983): *Det moderne gennembruds kvinder*, København: Gyldendal.
- **Hejlsted, Annemette** (2007): *Fortællingen – teori og analyse*, Frederiksberg: Forlaget Samfundslitteratur.
- **Jørgensen, Keld Gall** (1999): *Stilistik – Håndbog i tekstanalyse*, København: Nordisk Forlag A.S.
- **Klujeff, Marie Lund** (2002): *Novellen – struktur, historie og analyse*, København: Gads Forlag.
- **Larsen, Svend Erik** (1995): ”Om synsvinkel, fortæller og udsigelse” i: Lis Møller (red.) (1995): *Om litteraturanalyse*, Aarhus: Systime.
- **Larsen, Gorm** (2013): ”Fortæller”, s. 57-69 i: Lasse Horne Kjøeldgaard et al. (2013): *Litteratur. Introduktion til teori og analyse*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- **Michelsen, Knud** (2008): ”1800-1870”, s. 13-84 i: Klaus P. Mortensen & May Schack (red.) (2008): *Dansk litteraturs historie – Bind 2: 1800-1870*, København: Nordisk Forlag A/S.